

Štátna ochrana prírody SR a environmentálna výchova, vzdelávanie a osвета v Trenčianskom kraji

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky je odborná organizácia s celoslovenskou pôsobnosťou zameraná na zabezpečovanie úloh na úseku ochrany prírody a krajiny, vrátane správy jaskýň.

ŠOP SR v rámci svojej hlavnej činnosti zabezpečuje aj nasledovné úlohy v oblasti environmentálnej výchovy:

- výchovno – vzdelávacia, propagačná a edičná činnosť v oblasti ochrany prírody a krajiny,
- lektorské a prednáškové služby v rozsahu svojich kompetencií,
- činnosť informačných stredísk (IS) a iných výchovno-vzdelávacích zariadení ochrany prírody a krajiny,
- budovanie a prevádzku náučných zariadení v prírode

Personálne v rámci celej ŠOP SR environmentálnu výchovu zabezpečujú odborní pracovníci pre environmentálnu výchovu nasledovne: na riaditeľstve ŠOP SR v Banskej Bystrici v rámci Odboru environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu traja pracovníci, dvaja pracovníci vo Varíne (Škola ochrany prírody), na správe každého z deviatich národných parkov funguje jeden pracovník pre environmentálnu výchovu, v rámci 14 chránených krajinných oblastí funguje samostatný pracovník pre environmentálnu výchovu iba na štyroch Správach CHKO (Biele Karpaty, Horná Orava, Východné Karpaty, Poľana), samostatný pracovník pre environmentálnu výchovu pôsobí aj na Regionálnom centre ochrany prírody a krajiny v Prešove.

Viac na www.sopsr.sk, <https://www.facebook.com/sopsr.sk/>

Cieľové skupiny environmentálnej výchovy a osvetu ŠOP SR predstavujú:

1. **Školský sektor**
2. **Návštevníci chránených území**
3. **Široká verejnosť** + (sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva, DSS, špeciálne školy...)
4. Vlastníci pozemkov v chránených územiach
5. Odborní pracovníci v oblasti životného prostredia

Špecifické postavenie v rámci ŠOP SR má **Škola ochrany prírody vo Varíne**, ktorá pôsobí na národnej aj regionálnej úrovni.

Kontakt: Správa NP Malá Fatra, Hrnčiarska ul. 197, 013 03 Varín,
skopvarin@sopsr.sk, 0415071413

V rámci národnej úrovne činnosť Školy ochrany prírody Varín zahŕňa:

- Výchova a vzdelávanie – koncepcie, akčné plány, národné stratégie a programy, školenia, tvorba výučbových programov, prezentácií, metodických pomôcok
- Propagácia a osвета – tlačové správy, články, plagáty, registrácia podujatí na medzi stránkach
- Koordinácia a komunikácia – 14 pracovníkov EV, kampane, EV konferencia
- Edičná činnosť - informačné materiály, brožúry, zborníky

Na regionálnej úrovni Škola ochrany prírody Varín ponúka:

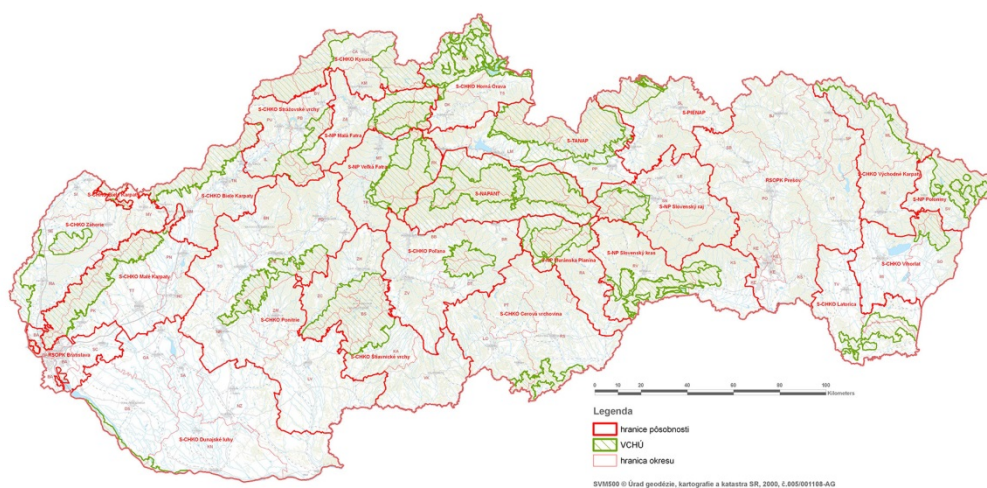
- Aktivity pre školský sektor, návštevníkov CHÚ, verejnosť
- Exkurzie, sprievody do chránených území
- Školenia, metodické dni pre učiteľov, koordinátorov EV, odborných pracovníkov ŠOP SR, členov MVO a pod.
- Organizovanie kampaní v rámci významných environmentálnych dní
- Organizovanie výstav, súťaží
- Spolupráca s inými organizáciami a subjektmi
- Propagačná a edičná činnosť

Prostredníctvom Školy OP Varín si možno zapožičať nasledovné **mobilmé výstavy** s tematikou ochrany prírody: Národné parky Slovenska, Národné parky Európy, Ekoplagát, Druhy európskeho významu a NATURA 2000.

Trenčiansky kraj

V Trenčianskom kraji pôsobia nasledovné organizačné jednotky ŠOP SR, hranice ich pôsobnosti udáva mapa a tabuľka podľa okresov:

Správa CHKO	adresa	pôsobnosť v okrese
Biele Karpaty	Trenčianska 31, 91441 Nemšová	Ilava, Trenčín, Nové Mesto nad Váhom, Myjava, Púchov
Kysuce	U Tomali 1511, 02201 Čadca	Púchov
Malé Karpaty	Štúrova 115, 90001 Modra	Nové Mesto nad Váhom
Ponitrie	Samova 3, 94901 Nitra	Bánovce nad Bebravou, Partizánske, Prievidza
Strážovské vrchy	Orlové 189, 01701 Považská Bystrica	Ilava, Považská Bystrica, Púchov
Záhorie	Vajanského 17, 90101 Malacky	Myjava

Zdroj: www.sopsr.sk

Zo šiestich pracovísk ŠOP SR pôsobiacich v Trenčianskom kraji iba na jednom z nich (Správa CHKO Biele Karpaty) pôsobí samostatný odborný pracovník pre environmentálnu výchovu (od 15. 2. 2018 Mgr. Katarína Devánová). Na ostatných pracoviskách sa envirovýchove venujú v rámci kumulovaných funkcií iní odborní pracovníci (zoológ, poľnohospodár, anorganik, strážca).

Ponuka jednotlivých pracovísk ŠOP SR pôsobiacich v Trenčianskom samosprávnom kraji

Správa CHKO Biele Karpaty

Kontakt: Správa CHKO Biele Karpaty, Trenčianska 31, 914 41 Nemšová, tel. 032.6598387

<http://chkobielekarpaty.sopsr.sk/>

VÝCHOVA

Prednášková činnosť pre **základné a stredné školy** je hlavným spôsobom realizovania environmentálnej výchovy Správou CHKO Biele Karpaty. Prednášky sú tematicky venované druhovej a územnej ochrane prírody, školy si môžu vybrať z ponuky alebo na základe dohody v dostatočnom časovom predstihu je možné pripraviť špecifickú tému. Prednášky sú doplnené obrázkovou prezentáciou, využívajú prvky zážitkového učenia, je možné ich spojiť s krátkou vychádzkou. Uskutočňujú sa zvyčajne na príslušnej škole, ale je možné využiť i priestory Správy CHKO v Nemšovej - Kľúčovom (prednášková miestnosť s kapacitou 30 osôb, podkrovná miestnosť s kapacitou 15 osôb, záhrada). Najčastejšie ponúkané a realizované témy prednášok sú tieto:

„Zo života orchideí“, „Vzácne motýle“, „Poznáte vážky?“, „Bocian biely a čierny“, „Mokrade“, „Žabie TAXI - ochrana obojživelníkov“, „Chránené územia v pôsobnosti Správy CHKO Biele Karpaty“, „Starostlivosť o chránené územia, chránené druhy rastlín a živočíchov“, „Bielokarpatský ovocný poklad“

Príslušné témy je možné spojiť s pozorovaním hniezdiacich bocianov bielych v Nemšovej pred budovou Správy CHKO (apríl – jún), vychádzkou k mokradi (Kľúčovské rameno), poznávaním starých odrôd a lisovaním jablkovej šťavy v záhrade CHKO Biele Karpaty.

Pre **materské školy** ponúka Správa CHKO Biele Karpaty nasledovné programy:

- Od semienka ku chlebíku - o semienkach a pôde – rôzne semená, pozorovanie, ich využitie, pokusy s semienkami alebo *Upečme si chlebík* – pečenie kváskového chleba
- Putovanie kvapôčky – význam vody, kolobeh vody, spoznávanie vlastností vody zmyslami, hľadanie vody v prírode,
- Obojživelníky – príbeh ropuchy
- Liečivé bylinky – poznávanie po chuti, po mene, po farbe,
- Odpad, neodpad – ako ľudia žili pred 100 rokmi, príbeh svetra a hlineného domu, výroba recyklovaného papiera,
- Lúka a les – význam lesa a lúky, rôzne druhy lesa, monokultúra,
- Na gazdovstve – kolobeh roka a samozásobiteľstvo,
- Ovocie – význam, pestovanie, rôzne chute odrôd, sušenie ovocia,
- vychádzky do prírody spojená s pozorovaním (téma podľa ročného obdobia a biotopu) – vychádzka na lúku, k potoku, do lesa, jesenná vychádzka, jarná, a pod.

<http://chkobielekarpaty.sopsr.sk/sprava-chko/environmentalna-vychova/>

Exkurzie a vychádzky do prírody sú ďalším dôležitým prvkom envirovýchovnej ponuky Správy CHKO Biele Karpaty. Exkurzie pre školy sú spojené s výkladom o živej a neživej prírode, využívajú existujúce náučné chodníky v regióne. Lokalita a dĺžka trvania sú prispôbené vekovej skupine, dopravu žiakov na miesto exkurzie zabezpečuje škola.

Pre verejnosť a účastníkov pracovno-ochranárskych akcií pravidelne každý rok v mesiaci máj alebo jún pripravuje Správa CHKO v spolupráci s ochranárskymi MVO (KOZA, Pre Prírodu) prírodovednú exkurziu do chránených území regiónu, napr. v r. 2017 to bola exkurzia „Dolinou Tepličky za orchideami“, v r. 2018 „Za kvetmi a motýľmi Tematínskych vrchov“. Touto exkurziou je vždy pripomínaný aj Európsky deň parkov (24.5.) a Deň karpatských parkov (23.5.).

Náučné chodníky a náučné lokality, najčastejšie využívané pri exkurziách a výuke v teréne, sú nasledovné:

- Okolo Vršatca – koruny Bielych Karpát (Vršatské Podhradie, Červený Kameň)
- Prírodná rezervácia Beckovské Skalice, PR Sychrov (Beckov)
- Krasín (Dolná Súča)
- lesnícky náučný chodník Haluzická tiesňava a masív Hájnica (Haluzice, Štvrtok)
- prírodný park pri Váhu – Krajina ako živá učebňa (Trenčín)
- Bielokarpatský ovocný poklad – genofondový sad v Starej Turej, tradičná sušiareň v Bošáci Zabudišovej

Podľa výberu a požiadaviek možno pripraviť aj exkurziu „na mieru“ na lokality v pôsobnosti Správy CHKO Biele Karpaty (okresy Trenčín, Nové Mesto nad Váhom, Ilava časť, Myjava časť).

Praktické ochrannárske aktivity

Špecifikom ekovýchovnej činnosti Správy CHKO Biele Karpaty sú praktické ochrannárske aktivity, do ktorých sa môžu zapojiť žiaci, študenti, firemné kolektívy aj široká verejnosť. Pracovno – poznávacie zážitkové akcie (víkendové brigády tzv. „víkendovky“ a letné tábory) spojené s údržbou chránených území organizuje Správa CHKO Biele Karpaty v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami (KOZA Pre prírodu, GenoFond) už viac ako 25 rokov. Dobrovoľníci sa zapájajú do praktických činností ako sú napr. hrabanie kvetnatých lúk, odstraňovanie náletových drevín, starostlivosť o stromčeky v genofondovom sade, budovanie zábran pre obojživelníky, údržba náučných zariadení v prírode a popri tom sa môžu dozvedieť zaujímavosti o chránených rastlinách, živočíchoch, biotopoch a navštíviť chránené územia. Najdlhšiu tradíciu majú letné tábory Bučkova jama (Vrbovce), Nebrová (Červený Kameň), detský resp. detsko-rodíčovský tábor na Grúni (Nová Bošáca). Zázemím pri týchto aktivitách býva terénna stanica Správy CHKO v Novej Bošáci, časť Grúň. Novou tradíciou sa stala akcia „Dolu vodou s ochranármi“, čo je ochrannársky splav Váhu z Trenčína do Piešťan. Účastníci striedajú splavovanie úsekov Váhu s prácou v chránených územiach, ako je hrabanie lúk v PR Beckovské Skalice a čistenie lokality Vtáci ostrov na Sĺňave v Piešťanoch. Termíny akcií sú zverejnené dvakrát do roka (február, september) na spoločnom plagáte Správy CHKO a MVO. Informácie sú zverejňované na stránkach a sociálnych sieťach, napr. tu: www.sopsr.sk, <http://chkobielekarpaty.sopsr.sk/>, www.preprirodu.sk, www.koza.sk, <https://sk-sk.facebook.com/preprirodu/>, <https://sk-sk.facebook.com/ovocnypoklad>

OSVETA

Infostánky

Štátna ochrana prírody SR má bohatú edičnú činnosť, propagačné a informačné materiály ponúka verejnosti formou informačných stánkov na podujatiach, ktoré sa v regióne organizujú. Pravidelne sú to Trenčiansky BIOjarmok, Lesnícky deň v Trenčíne, Kopaničársky jarmok v Starej Turej, Slávnosti bratstva na Javorine, nepravidelne napr. rôzne turistické a športové podujatia, charitatívne akcie, školské akcie napr. praktická maturita na SOŠ Jilemnického Trenčín.

PUBLIKAČNÉ AKTIVITY:

ŠOP SR vydáva štvrťročne časopis *Chránené územia Slovenska* v elektronickej podobe, k dispozícii je na www.sopsr.sk v časti Publikácie. Metodický a informačný časopis vychádza (s prerušením v rokoch 2012-2014) od roku 1982, ponúka priestor na prezentáciu činnosti ŠOP SR, informovanie v oblasti štátnej správy na úseku ochrany prírody a krajiny, ako aj na výmenu skúseností z praktickej ochrany a environmentálnej výchovy.

Správa CHKO Biele Karpaty sa zapája do tvorby a distribúcie unikátneho časopisu moravsko – slovenského pomedzia *Bílé - Biele Karpaty*, ktorý vydáva ZO ČSOP Bílé Karpaty vo Veselí nad Moravou. Časopis ponúka pravidelné rubriky o prírode, krajine, histórii, kultúre, ekologickej výchove, poľnohospodárstve s pravidelnými rubrikami pre deti (rozprávka, kvíz,

súťaž). Časopis na Slovensku možno zakúpiť v Centre environmentálnych aktivít v Trenčíne, na Správe CHKO Biele Karpaty v Nemšovej alebo si ho predplatiť. Staršie čísla sú k dispozícii v elektronickej podobe tu: <http://csop.bilekarpaty.cz/vychova-a-osveta/casopis-bile-biele-karpaty-/m23>

ŠOP SR vydala množstvo osvetových a informačných materiálov (plagáty, brožúry, pohľadnice, skladačky, kalendáre), ktoré informujú o chránených častiach prírody, ochrane rastlín, živočíchov a biotopov, o sústave NATURA 2000. Na každom pracovisku ŠOP SR sú k dispozícii zdarma pre záujemcov najmä materiály z regiónu pôsobnosti pracoviska. Pracovníci sa snažia aj aktívne distribuovať tieto materiály, prednostne školám a obciam.

ŠOP SR vydala tiež špeciálne publikácie zamerané na environmentálnu výchovu a to vzdelávací program *Mokrade na Slovensku* a knihu *Ilustrovaný sprievodca biotopmi*. Školy môžu obe publikácie získať zdarma na pracoviskách ŠOP SR.

FILMY s tematikou ochrany prírody tiež patria do osvetového portfólia ŠOP SR. Na jednotlivých pracoviskách môžu školy a vzdelávacie inštitúcie získať zdarma DVD s nasledovnými filmami: *Európsky významné druhy rastlín a živočíchov*, *Mokrade*, *Ramsarské lokality na Slovensku*, *Karpatské bukové pralesy na Slovensku* a špeciálne na Správe CHKO Biele Karpaty česko – slovenský dokumentárny film *Krajina pre motýle*, ako aj film Jakuba Cíbika *Kráľovstvo strážené Vršatcom*. Posledné dva filmy sú k zhladnutiu aj na youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=BT3aDKGyiN4>

<https://www.youtube.com/watch?v=2CvEOqeBhQY>

Správa CHKO Kysuce

V rámci Trenčianskeho kraja pôsobí v okrese Púchov. Výchovné, vzdelávacie a osvetové aktivity vykonáva nepravidelne, podľa kapacitných možností odborných pracovníkov, tiež aj na základe objednávky škôl či iných subjektov. Ide najmä o prezentácie, prednášky a besedy, sprevádzanie na školských exkurziách, praktické ukážky činnosti ŠOP. Určené sú najmä žiakom základných a stredných škôl, menej materských škôl, prípadne ostatnej verejnosti.

Správa CHKO Malé Karpaty

V rámci Trenčianskeho kraja patrí do jej pôsobnosti iba malá časť CHKO ležiaca v okrese Nové Mesto nad Váhom. Keďže nemá pracovníka pre environmentálnu výchovu, v tejto okrajovej časti CHKO výchovné, vzdelávacie a osvetové aktivity vykonáva sporadicky.

Správa CHKO Ponitrie

Na Hornom Ponitří (okresy Prievidza, Bánovce n/B, Partizánske) sa ekovýchove venuje už viac ako dve desaťročia zoológ RNDr. Vladimír Slobodník CSc. z pracoviska v Bojniciach. Ponúka najmä prezentácie pre základné a stredné školy a verejnosť, spolupracuje s Hornonitrianskym múzeom v Prievidzi a RKC Prievidza. Prezentácie pre školy na témy:

- Význam a funkcie mokradí
- Význam lesa
- Veľké šelmy
- Prikrmovanie vtákov v zime
- Pomoc dutinovým hniezdičom
- Význam krúžkovania vtákov
- Skleníkový efekt

Správa CHKO Strážovské vrchy

Realizuje environmentálne programy na školách, alebo inde (na základe ponukového listu je možné si program objednať), exkurzie v chránených územiach, tiež sa formou infostánku s propagačnými materiálmi zúčastňuje na rôznych akciách týkajúcich sa prírody a jej ochrany. Ponúkané ekovýchovné programy (prednášky) na rôzne témy sú prispôsobené veku i vedomostiam žiakov v jednotlivých ročníkoch. Dĺžka programov je 45 minút (ale podľa potreby môžu byť i dlhšie). Témy sú spracované vo forme powerpoint-prezentácií. Tému je možné vybrať z ponukového listu, po dohode vopred je možné pripraviť aj inú tému „na mieru“ podľa požiadavky školy. Ponúkané témy:

Čo robiť, ak nájdem opustené mláďa, alebo zraneného živočícha

Význam drevín rastúcich mimo lesa

O včelách a včelárstve

Rady a inštrukcie k rôznym formám pobytu v prírode

NPR Súľovské skaly a NPR Manínska tiesňava

Hniezdenie orla skalného v Súľovských skalách (od vyliahnutia mláďaťa až po vyletenie z hniezda) s využitím 15 minútového dokumentárneho filmu

O celosvetovo ohrozených zvieratách – konkrétne druhy živočíchov a príčiny ich ohrozenia

O riekach a o menších vodných tokoch (život v nich a okolo nich)

Malý vodný cyklus (Súvisia jeho zmeny s globálnym otepľovaním?)

Starostlivosť o chránené územia (čo robia pracovníci Správy CHKO Strážovské vrchy)

Ochrana prírody na Slovensku (prečo treba prírodu chrániť)

Globálne environmentálne problémy

Národné parky Slovenska

Les, lúka – ucelený pohľad na ekosystém

Rastliny a živočíchy Strážovských vrchov

Invázne rastliny

Neživá príroda Strážovských vrchov

O našich živočíchoch pre I. stupeň ZŠ

Voľne žijúce živočíchy spolu s ľuďmi v mestách

Motýle

Netopiere na Slovensku

Vtáky nášho regiónu

Jar v prírode, zima v prírode (stopy zvierat)

Liečivé rastliny

Správa CHKO Záhorie

Do jej územnej pôsobnosti v rámci TSK patrí okres Myjava. Keďže Správa nemá pracovníka pre environmentálnu výchovu, vzdelávacie a osvetové aktivity v okrese Myjava vykonáva sporadicky a nepravidelne. Viac sa orientuje na subjekty bližšie k sídlu Správy v Malackách.

Námety na zlepšenie environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvetu v Trenčianskom kraji z pohľadu Správy CHKO Biele Karpaty:

- Vytvoriť spoločný ponukový list výukových programov a prednášok pre základné a stredné školy spoločne s ťažiskovými mimovládnyimi organizáciami v regióne (Pre prírodu, CEA)
- Pravidelne spolupracovať so samosprávami - vzdelávanie starostov a poslancov, občanov, záujmových skupín
- Využívať priestory Správy CHKO Biele Karpaty v Nemšovej na aktívnu environmentálnu výchovu (krúžok, knižnica, videotéka)
- Využívať genofondový sad ovocných drevín v Starej Turej na aktívnu environmentálnu výchovu (kurzy starostlivosti o ovocné stromy, ochutnávky, určovanie odrôd)
- Revitalizácia terénnej stanice Grúň v Novej Bošáci a jej pravidelné využívanie pre aktívnu environmentálnu výchovu
- Cezhraničná spolupráca (CHKO Biele Karpaty, VIS Veselí nad Moravou, Kosenka Valašské Klobouky, Veronica Hostětín)
- Dobudovať sieť naučných chodníkov a využívať ju pre aktívnu environmentálnu výchovu
- Zdieľať informácie a námety pre aktívnu environmentálnu výchovu

Katarína Rajcová

Október 2018